

A nő mint narrátor

A szerzőség problémája Mészöly Miklós 'Az atléta halála' című regényében

Mészöly Miklóse a 20. századi magyar próza sok tekintetben újító életműve, amelynek megítélése sokkal összetettebb feladat, mint első látásra tűnik. Arra vállalkozik ez az írás, hogy egy regény befogadástörténetében eddig részleteiben fel nem tárt szempont szerint új olvasat lehetőségét nyissa meg és egyben rámutasson a kortárs magyar próza narrációs technikáinak egy jellemző változatára. Ennek a szempontnak a lényege abban a kérdésben foglalható össze, hogy milyen prózatörténeti hagyományokra épül, és mi a szerepe 'Az atléta halála' című regény szövegében megjelenő fiktív elbeszélő nemének, vagyis annak, hogy a regény lapjain a fikció szerint egy „női” szöveg íródik.

Nem elszigetelt jelenség sem a magyar, sem a nemzetközi prózában a női történetmondó, elegendő Németh László Kárász Nellijére, Weöres Sándor Psychéjére, Esterházy Péter Csokonai Lilijére vagy Závada Pál Jadvigájára gondolnunk. 'Az atléta halála' című regény szövege 1960 júliusa és 1961 januárja között készült, de a kézirat nem kerülhetett kiadásra Magyarországon. Így először 1965-ben franciául jelent meg a Seuil kiadónál, majd németül 1966-ban a Hanser Verlagnál és csak a regény európai sikere után láthatott napvilágot 1966-ban a Magvetőnél. Sokat változott az irodalomhoz és az irodalmi művek interpretációjához való viszony 'Az atléta halála' megjelenése óta, és talán az a legfőbb jellegzetessége az ezredvég irodalomértésének, hogy a kritika legkevésbé sem gondolható el egységes tevékenységként. Zavarbaejtően sokszínű a különböző elméletek palettája, és az értékpluralizmus nevében hajlamosak vagyunk végleg lemondani arról, hogy eligazodjunk az egymással összeegyeztethetetlen irányzatok arzenáljában.

Megközelítésünk valahol az olvasó szerepét alábecsülő klasszikus kritika és a „szerző halála”-konceptiót kidolgozó Barthes-i elképzelés (1) szélsőségei között helyezhető el. Az irodalmi mű kommunikációfajta, a szemiotikai megközelítésben jel, amelyben a közlőnek és a befogadónak egyaránt fontos szerepe van. Az olvasás elméletét, vagyis az interpretációnk kulcsmozzanatát úgy határozhatjuk meg, mint egy olyan rábeszélő stratégia feltárását, amely a szerzőtől indul ki és amelynek az olvasó a célpontja. Az interpretáció tehát nem más, mint azoknak a rábeszélő stratégiáknak a feltárása, amelyekre az olvasó válaszol akkor, amikor az olvasás folyamatában elsajátítja a szöveg világának állításait.

Barthes, aki az olvasó születését a szerző halálával azonosítja, a következőkben foglalja össze az olvasó szerepét: „Tudjuk most már, hogy egy szöveg nem szavak egyetlen vonalra illeszthető sorozata, amelyek sorra átadják egyetlen jelentésüket, mintegy teológiai mintára (azaz Szerző-Isten üzeneteként), hanem sokdimenziós tér, amelyben sokféle írás verseng és fonódik össze, s ezek közül egyik sem eredeti: a szöveg idézetek szövedéke, amelyek a kultúra ezernyi forrásából rajzanak elő... van egy olyan hely, ahol e sokféleség egybegyűlik, ez pedig nem a szerző, mint eddig mondogatták, hanem az ol-

vasó: az olvasó az a hely, amelybe az írást alkotó idézetek beleíródnak... a szöveg egységét nem az eredete, hanem rendeltetése adja.” (2)

Ez a megfigyelés akkor különösen fontos számunkra, ha a műben megjelenő narrátorra, vagyis Hildire, úgy tekintünk, mint a körülötte szöveggként működő világ olvasójára, aki bizonyos értelemben olvasónaplót készít, egymás mellé teszi, egymásba játszatja a különböző emléktanyagokat, amelyek szöveggként kezdenek működni benne. (Ez a magyarázat sem teljesen légből kapott, hiszen egyes elméletek az olvasást írásként, vagyis a szöveg megkonstruálásaként helyezik előtérbe.) Hildi olvasata azonban meglehetősen hiányosnak bizonyul, hiszen a modern irodalom alapvető technikáját alkalmazva szövege az elemek nem elemzett egymás mellé rendelése mentén alakul, és ezzel az olvasóra, vagyis önnön konstrukciójának befogadójára bízva a belső kapcsolódások felfejtését. Ezzel tehát fel is vázoltuk a Mészöly Miklós nevű szerzőtől „Az atléta halála” című regényben megkonstruált narrátoron, Hildin keresztül a befogadóig húzódó ívet mint jelen olvasat legfőbb vázát.

Ha egy mű interpretációjának jelentős részét képezi az olvasó tapasztalata, mennyiben más az, ha az olvasó nő? És mi a jelentősége annak, ha a műben megjelenő narrátor, akit fentebb mint potenciális olvasót jellemeztünk, nő? Ahogy *Virginia Woolf* fogalmaz: „a nézőpont különbsége, a mérce különbsége.” (3) De mi ez a különbség? Ez a különbség mint olyan sohasem adott, hanem létre kell hozni. „A különbség a különbözőség útján jön létre. A nők tapasztalatának és a női olvasó tapasztalásának autoritására való döntő és szükséges hivatkozás ellenére a feminista kritikát az foglalkoztatja, hogy a női olvasó hipotézise mi módon változtatja meg egy adott szöveget illető felfogásunkat, tudatosítván bennünk szexuális kódjainak fontosságát.” (4)

Az elbeszélés kerete

A regény legelső mondata számos, az elemzés szempontjából kulcsfontosságú kérdést implicál: „Tulajdonképpen az Állami Sportkiadó kért meg rá, hogy valami emlékezésfelét szerkesszek az életéről, ne hosszút és ne túlságosan szakszerűt.” (5) Az olvasóban elsőként az a kérdés merül fel, hogy ki beszél, kinek az elmondásában ismerjük meg a történetet és van-e a narrátornak hitele. A regény narrátoráról ebből a mondatból nem tudunk meg sokat, a róla tudatosított legfőbb információ, hogy kapcsolatba kerül a hivatalos irodalommal. Sportkiadóról lévén szó, nem szépirodalmi szöveget kell írnia, és nem is szakszerű leírást egy sportoló életéről és teljesítményéről. A narrátor ezen a ponton máris elválik a regény szerzőjétől, ugyanakkor a kerettörténet felütésével kapcsolatba is kerül a szerzővel, hiszen a narrátor és a hivatalos irodalom viszonya már a regény megjelenésének idejében és a mai olvasó számára is nyilvánvaló allúziókat tartalmaz Mészöly Miklós és a hivatalos szocialista irodalom viszonyára. A kezdő mondat egy másik szempontból is lényeges, a „tulajdonképpen” és az „emlékezésfelé” szavak előrevetítik a narrátor bizonytalanságát, amely végigvonul a szöveg egészen. Ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a regény keretét, szükségesnek látszik, hogy egymás mellé helyezzük azokat a szöveghelyeket, ahol a narrátor utal a számára kirótt feladatra és értelmezi önnön elbeszélői attitűdjeit.

A regény első oldalain az elbeszélői helyzetről és a narrátor személyéről a már fent említettek mellett kiderül, hogy Hildi mindössze nyolc héttel Öze Bálint halála után kezdi írni emlékezését. Már a második oldalon tisztázódik, hogy nő a narrátor, aki az atléta élettársa volt tíz évig. Mindjárt a szöveg legelején figyelmezteti olvasóját, hogy az objektivitás csak illúzió, és utal arra, hogy emlékezése öntörvényű: „Ez az írás csak magamnak emlékeztető.” (6) „Talán nevetségesen hangzik, de nekem ezek az összefüggések is fontosak.” (7) A narrátor reflektál arra, hogy a személyes történet mögött háttérbe szorul mindaz, amit történelminek nevezhetünk.

A regényben három időréteg váltja egymást, egyfelől az emlékezés, a beszámoló megírásának ideje, másfelől Őze Bálint férfikora, a versenyek, illetve családjával való viszonya. A harmadik időréteg a gyermekkor mitológiája, a tardosi ötösfogat története. A kerettörténetet elemezve számunkra itt az elbeszélés ideje meghatározó, meg kell találnunk azokat az utalásokat, amelyek vezetnek az olvasót, hogy elhelyezze időben a történeteket. Másképpen feltéve a kérdést: hogyan jelenik meg a történelem a személyes történet mögött? Mi a viszonya az egyéni létnek a történelemhez?

A kisregényben elszórtan található időmegjelölések alapján pontosan rekonstruálható a történetek ideje és az elbeszélés idejének kezdete. Jellemző azonban, hogy csak az események egymáshoz való viszonya teremti meg az időben a történetek pontos idődimenzióit, nyoma sincs az időben lineárisan haladó történetmondásnak. A tardosi ötösfogat történetéből tudjuk, hogy Bálintnak 12 évvel 1940 után, vagyis 1952-ben kell találkoznia Picivel. E találkozást követő napokon utazik Bálint és Hildi Égettő völgyébe, vagyis 1952-ben. Az Állami Sportkiadó felkérését említve Hildi a következőket írja: „Lassan nyolcadik hete, hogy megtaláltuk a holttestét a vlegyászi Égettő völgyében.” (8)

Az elbeszélés ideje tehát az ötvenes évek, a Mészöly regényének keletkezését megelőző évtized, és ha rejtetten is, de számos ponton felfeslik az emlékezés személyessége és képet kaphatunk az 50-es évek kulturális, politikai körülményeiről, és ezen a ponton válik a legnyilvánvalóbbá a szerző és narrátor viszonya. A regény zárómondatainak csattanója egyszerre vonatkoztatható Hildi elbeszélésére és Mészöly Miklós regényére: „De ezzel még mindig nincs befejezve. Egy adat még ide kívánczik. Sajnos, túl sokáig írtam ezt a krónikát – és elkéstem vele. Legalábbis egy időre, ahogy udvariasan közölte velem a Sportkiadó. Az történt ugyanis, hogy időközben megjelentettek egy életrajzot Bálintról, A Mi bajnokaink nagy példányszámú és népszerű könyvsorozatban, A bátaikos hős címen. Bangó és Bartosi írták, közösen.” (9)

Az Állami Sportkiadó felkérése és elutasítása keretezi Hildi elbeszélésének szövegét. A Hildi által rekonstruált történet szándéka szerint sem tud megfelelni a sztálinista éra hősteremtő ideáljának, és erre Hildi több helyen utal, például amikor Bálint sógornője számon kéri rajta, hogy is képzelet, hogy jogosult Bálint életéről bármit is megírni, akkor a következőket írja: „Az volt az érzésem, hogy valami megkosztetizált legendát szeretne Bálint köré szőni, annak a különös stilizációnak a szellemében, ami a bábszínházat is jellemezte, szerintem.” (10)

Hildi emlékezéséből mind a stilizáció, mind a legendateremtés teljesen hiányzik, így nem is felelhet meg a korszak hivatalos elvárásainak. Sokkal inkább jellemző rá az őszinte emlékezés; nem hőst teremt, hanem a maga teljességében próbál megérteni egy embert, felvázolni egy életet, akkor is, ha közben tisztában van ennek lehetetlenségével. „Mindenesetre addig fogom csonkítani ezt a könyvet, míg olyan félreérthetetlen nem lesz, mint ő volt, amikor megtalálták.” (11)

A könyv záradékának egy másik fontos mozzanata, hogy a végül hivatalosan megjelentett könyvet „Bangó és Bartosi írták, közösen.” Ez a hangsúlyos szöveghely arra utalhat, hogy a hivatalos irodalom előnyben részesíti a kollektív emlékezést az öntörvé-

A női egó sajátosságai, amelyek pontosan és szövegszerűen megfogalmazódnak Mészöly regényében, lehetőséget teremtenek a szerző számára, hogy önmagán kívül, egy fiktív narrátor megteremtésével vonjon kétségbe bizonyos érvényben lévő művészi normákat. Mészöly regényében tehát a női egó a maga speciális tulajdonságaival és a férfi egó megértésének kísérletével az emberi lét teljességének megragadására tesz kísérletet és ugyanakkor a szerző kezében eszköz arra, hogy új prózairói technikákkal kísérletezzon.

nyű emlékezettel szemben, egyben rákérdezve arra, lehet-e kollektív emlékezés alapköve egy szubjektív beszámoló. Egyáltalán, lehetséges-e kollektív emlékezés? A hivatalos verzió két személy által íródik, a szubjektivizmusról, az individualizmusról lemondani képtelen változatot pedig elutasítják. Ugyanehhez a kérdéshez tartozik, hogy mennyiben lehet hiteles a közemberként való ábrázoláshoz képest a magánember, az egyéni tudat ábrázolása. Az ironikus befejezés, a heroizálással szemben megfogalmazott finom kétely mögött egyértelmű szerzői állásfoglalást is sejthetünk. Jellemzően a hivatalosan elfogadott szövegváltozatot két férfi írja, a női szöveg kiadatlan marad, akár azok a naplójegyzetek, amelyeket Hildi Bálinttal való megismerkedése után rövid idővel megsemmisít.

Az ötvenes évek hangulata nemcsak az elemzett utalások szintjén ábrázolódik, hanem magának a regény témaválasztásának is háttere, hiszen talán soha sem volt olyannyira fontos mítoszképző szerepe a sportnak, mint az ötvenes években. A sportról való beszéd, egy sportoló életrajza már pusztán a témából fakadóan a legenda befogadásának elvárásai horizontját képezi az olvasóban, aminek gyökeresen ellentmond az egyértelmű fogalmazás, a szintisza felmagasztalás hiánya a szövegben.

Mészöly a regény kerettörténetével vonja be észrevétlenül mégis az objektív körülményeket, a társadalmi viszonyokat egy olyan szövegbe, amely „emlékezésféle”, „személyes hangú”, és amely látszólag figyelmen kívül hagyja a történelmet. A regény kerete ugyanakkor kapcsolatot teremt szerző és elbeszélő, valóság és fikció között.

Hildi, a regény narrátora

Mi a jelentősége a regényben annak, hogy a narrátor nő? Igaz-e az, amit *Karátson Endre* állít, hogy a „regény narrátora csak a szerelmes nő szemével látja a főhőst, s csak azoknak az áttekinthetetlenül kusza érzelmi szálaknak a felfejtésére szorítkozik, melyek, míg élt, az atlétát állandó lelkiismeret-furdalásban tartották.” (12)

A szöveg legelején, amikor Hildi tárgyilagosságról és elfogultságról beszél, egy megjegyzésében másfajta tudást tulajdonít a nőknek: „Az igazi megértésben mindig van egy csöpp gyengeség is. Az ilyesmi persze manapság nem hangzik jól, gyáva okoskodásnak ítélik, de a nők tudják, hogy nem így van. Másképp van. Egy mindenestre biztos: ez még nem az a könyv, amit írni szeretnék róla. Tétova adatgyűjtés inkább, hogy végre megismerjem azt, akivel tíz évig együtt éltem; a férfit, a kamaszt, a gyereket – mindet együtt.” (13)

Ez a szövegrészlet exponálja azt a kérdésfeltevést, amely nő és férfi kapcsolatára irányul. A megismerés tétje nemcsak Őze Bálint élettényeinek felsorakoztatása, hanem az is, hogy női szemmel, nőként megértse a férfit. A narrátor feltételezi egy női tudás megletétét, talán éppen a mérce különbségét, amellyel másféle igazságok tárhatóak fel. Az emlékezés tétje a férfi, a kamasz és a fiú megismerése, és a szerető tekintetbe az anya tekintete vegyül: „Én csak azt tudom, hogyha újra születhetnék, őt akarnám fiamnak. Talán mint anya, nagyobb alázattal tudnám elviselni, hogy él valaki mellettem, akit mindenél jobban szeretek, de aki ugyanakkor se mellettem, se más mellett nem él igazán. Pedig az alázat belőlem sem hiányzott, a szeretőből.” (14)

A regény szövege már az első oldalakon lehetővé tesz egy olyan értelmezést, amely szerint az elbeszélhetőség kételye leginkább férfi és nő kapcsolatának elbeszélhetőségére vonatkozik. Az elbeszélés értelmezhető úgy is, mint férfi és nő kapcsolatának továbbéltetése az emlékezés által. A narrátor beszédmódjának egyik meghatározó eleme a szoros érzelmi kötődés Bálinthoz, ám a szöveg konstrukciójában a feszültségforrás éppen abból fakad, hogy a narrátor kimondottan is kettős, egymásnak ellentmondó szándékokkal rendelkezik, egyszerre akarja önmaga számára tisztázni Bálinthoz mint a férfihoz, a szerelméhez való viszonyát, másfelől pedig eleget akar tenni a külső igényeknek, amelyek a realizmus tárgyilagosságát, objektív egyértelműséget követelnek meg tőle. A tárgyilagosság, a félreérthetlenség ugyanakkor Bálintnak is a legfőbb attribútuma: „Már

rég elfogadtam, hogy ő ilyen. S éppen ez a szüksézáví, megértő tárgyilagosság volt az, ami miatt nem is lehetett igazán összeveszni vele.” (15) Hildi számára tehát nemcsak a külvilágnak való megfelelés miatt fontos a tárgyilagosság, hanem egy módja is annak, hogy közelebb kerülhessen Bálint, a férfi lényegéhez.

Jellemző módon a narrátor neve csak viszonylag későn derül ki, amikor megidéződik egy múltbéli történet, és akkor is Bálint mondja ki Hildi nevét. Hildi élete csupán háttér Bálintéhez képest, és csak annyit kíván feltárni belőle, amennyit Bálint miatt feltétlenül szükséges. Értelmezésem szerint ennek az írói eljárásnak a legfontosabb szerepe ebben a műben, hogy minél nagyobb távolság teremődjön elbeszélő és az elbeszélő történet között. A fikció szerint az általunk olvasott mű szerzője Hildi, aki azonban minél inkább megpróbál háttérbe húzódní. E gesztus mögött, hogy szándékként jelentkezik a visszahúzódás, Mészölynek egy alapvető gondolata rejlik, amit egy helyen az „anonimitás csábításának” nevez. (16)

Idézhetünk egy másik szöveghelyet, ahol Hildi szembeállítja a női és férfi percepciót, és a férfiaknak magabiztosságot tulajdonít a kétellyel szemben: „A férfiak (legnagyobb göggel persze a politikusok) szeretik azt állítani, hogy az események közben is tévedhetetlenül tudják, mi a világ értelme, a körülmények igaz jelentősége akkor és abban a pillanatban.” (17) Ezek a mondatok azt sugallják, hogy a dolgok értelmének megragadhatósága felett érzett kétely elsősorban női tulajdonság. A regény narrátora, éppúgy, mint sok más Mészöly-regény elbeszélője, sok tekintetben korlátozott. Szerepe az adatgyűjtés, a hiteles történet megalkotása, a tanúskodás, de meg van fosztva attól a lehetőségtől, hogy értelmezzen, vagy ha értelmez, akkor mindig csak önmaga számára alkot magyarázatokat és hangsúlyozza, hogy értelmezési kísérletei szubjektívek.

A szövegrészletek egymás mellé helyezése után fel kell tennünk a kérdést, milyen kép bontakozik ki a női egóról az önreflexiók fényében és hogyan hat olvasatunkra ez a kép. A női megértés, a narrátori reflexiók szerint, két dologban különül el a férfi megértéstől, nevezetesen a tárgyilagosság hiányában és a felerősödött kételyben, a magabiztosság hiányában. Ebben a két jellemzőben találjuk meg Mészöly Miklós művészi elképzeléseinek magvát, egyfelől a tárgyilagosság vágya mögötti elfojthatatlan szubjektivitást, és a lét megragadhatóságában való kételkedést. A női egó sajátosságai, amelyek pontosan és szövegszerűen magfogalmazódnak Mészöly regényében, lehetőséget teremtenek a szerző számára, hogy önmagán kívül, egy fiktív narrátor megteremtésével vonjon kétségbe bizonyos érvényben lévő művészi normákat. Mészöly regényében tehát a női egó a maga speciális tulajdonságaival és a férfi egó megértésének kísérletével az emberi lét teljességének megragadására tesz kísérletet és ugyanakkor a szerző kezében eszköz arra, hogy új prózáirói technikákkal kísérletezzon.

Nő és férfi kapcsolata a regény minden rétegében megjelenik és központi szerepet játszik. A tadosi ötosfogat történetében Pici és Bálint viszonya meghatározó, Bálint férfikorában pedig Rékával, a sógornőjével való kapcsolata. A narrátor semelyikbe sem nyer olyannyira bepillantást, hogy pontosan rekonstruálhassa és érzékelhesse ezeket a viszonyrendszereket.

Elbeszélő tudat és emlékezés

Az itt következőkben azokat a szöveghelyeket próbáljuk megkeresni és értelmezni, ahol a narrátor az emlékezés módjára és egyben az elbeszélhetőség problémáira reflektál. Az első narrátori megjegyzés arra vonatkozik, hogy a tények ismerete nem segíti azt a folyamatot, amelynek során az emlékképekből szöveg lesz. Egy pontosan megrajzolt emlékkép felvázolása után a narrátor megjegyzí: „Ezek tények. De tudom, hogy ettől a papír még nem lesz engedelmesebb. Sőt, mintha még ellenállóbb lenne és gyanakvóbb.” (18) A narrátor elsőként felvetett problémája tehát nem más, mint hogy miként lesz a tu-

datban pontosan megőrzött képből szöveg. Ennek a megjegyzésnek elsősorban az olvasás módja miatt van jelentősége. Véleményem szerint az olvasót sokkal kevésbé foglalkoztatják a narrátor műhelyproblémái, mint a saját szövegértésének nehézségei. De a fent említett narrátori kétely az olvasó számára a következő üzenetet fogalmazza meg: A szöveg (ez a szöveg) úgy jön létre, hogy az emlékező szavakká próbálja átfordítani az emlékképeket, amelyek elevenen élnek a tudatában. Ez a tudás az olvasóban önkéntelenül is kialakítja azt a vágyat, hogy minél pontosabban rekonstruálja a maga tudatában ezeket a képeket és így az olvasóban egy fordított folyamat zajlik az olvasás közben, mint a narrátorban írás közben. Nem véletlen, hogy központi szerepe van a szövegben egy fényképnek mint emlékeztetőnek. Mindezek még csak csírái annak az elbeszélő-technikának, amelyet Mészöly a „Film”-ben valósít meg a maga teljességében.

A képekké transzformált emlékezés is a hitelességhez tartozik, amelynek igénye mindvégig ott él a narrátorban. A hitelességnek, az emlékekhez való hűségnek több példáját is megtalálhatjuk a szövegben. Egy helyen Hildi Bálint árnyékaként jellemzi önmagát: „Ő lépked előttem, én meg nem tágitok a lábnyomától.” (19) Egy másik helyen pedig az adatgyűjtés fontosságát hangsúlyozza a narrátor, sugallva ezzel, hogy a hitelesség és a teljesség feltétele az, hogy a részletek helyükre kerüljenek: „De hát ez is csak adat, egy a sok közül. S valahogy ezt is a helyére kell majd tennem, hogy megkapja az igazi értelmét.” (20) A visszatérés Bálint kamaszkorának helyszíneire ugyancsak a nyomozás, az adatgyűjtés természetéhez tartozik. Az emlékezés egyfelől tehát úgy realizálódik, mint nyomozás az eltűnő részletek után.

A hitelesség vágya szembeállítódik az emlékezés szükségszerű torzításaival, és folyamatosan jelen van a kérdés, vajon mennyire pontosak a képekből megteremtődő mondatok. „Úgy találtam, hogy még mindig túl sok a rögtönzött föltevés, a hasonlítás, az önkényes vonatkoztatás benne. Bár a kísértés is sok, hogy ezt-azt belemagyarázzak a történetekbe.” (21)

A narrátor belső vívódásait kívülről ható kényszerek is erősítik. Az egyik ilyen külső hatást már említettük a regény kerettörténetének elemzésekor. A narrátor tisztában van saját feladatával, tudniillik, hogy szövegével legendát kellene teremtenie, amely példaként állítható az ifjúság elé. A legendák azonban sokkal egyértelműbbek annál, mint amit a narrátor saját hőséről állítani tud. Az elbeszélés eddig felsorolt nehézségeihez hozzá tartozik az is, amit Hildi fogalmaz meg: „minden mozzanata kettős bennem – most már. Az én emlékeimre rámosódnak az övéi.” (22) A narrátor tudatában összemosódnak saját emlékei Bálint emlékeivel, hiszen közös létük, kapcsolatuk egyik meghatározó eleme Bálint emlékeinek, történeteinek újramondása, közös megértése.

Az itt elmondottak alapján az elbeszélés sajátosságai közül a következőkre reagál Hildi: a képszerűsége, a nyomozásra, a legenda megteremtésére és a kettős emlékezés-re. Az emlékezés és a narráció sajátosságait összegyűjtve azt láttuk, hogy a narrátor megjegyzéseinek kettős célja van: egyfelől hangsúlyozza jelenlétét, amely így közvetlen kapcsolatot teremthet a narrátor és az olvasó között, másfelől hangsúlyozza az emlékezés folyamatát mint történetét. Azt is mondhatjuk, hogy az emlékezés folyamata a regény legfontosabb „cselekménye”, hiszen a regény valójában szakít a magyar próza hagyományos cselekményközpontúságával. Van-e itt történet? A hagyományos értelemben vett történetmondásnál sokkal fontosabb szerepe van egy ember vagy egy közérzet minél sokoldalúbb leírásának, és nyilvánvaló ennek a formai következménye, az emlékképek kollázsszerű összeszerkesztése.

Az itt felsorolt elbeszélismódok egyik legfőbb hozadéka, hogy az olvasóban megszűnik a valóság állandóságának képzete. A részletek sokoldalú megjelenítése közben elmarad az egész értelmezése.

Jegyzet

- (1) BARTHES, Roland: *A szerző halála*. In: R. B.: *A szöveg öröme. Irodalomelméleti írások*. Osiris, Bp, 1998, 50–55. old.
- (2) BARTHES: i. m. 53. old.
- (3) WOOLF, Virginia: *Collected Essays, I.* 204. old.
- (4) CULLER, Jonathan: *Dekonstrukció. Elmélet és kritika a strukturalizmus után*. Osiris Kiadó, Bp, 1997. 67. old. (CULLER itt Elaine SHOWALTER-nek a *Towards a Feminist Poetics* című könyvéből idéz.)
- (5) MÉSZÖLY Miklós: *Az atléta halála*. Jelenkor – Kalligram, Pécs – Pozsony, 1998. 7. old.
- (6) uo. 16. old.
- (7) uo. 24. old.
- (8) uo. 7. old.
- (9) uo. 225. old.
- (10) uo. 93. old.
- (11) uo. 112. old.
- (12) KARÁTSON Endre: *Mészöly Miklós és a Camus-i közérzet*. In: K. E.: *Baudelaire ajándéka*. Jelenkor, Pécs, 1994. 300. old.
- (13) MÉSZÖLY Miklós: *Az atléta halála*. Jelenkor – Kalligram, Pécs – Pozsony, 1998. 7. old.
- (14) uo. 8. old.
- (15) uo.
- (16) MÉSZÖLY Miklós: *Párbeszédkísérlet (A kérdező: Szigeti László)*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1999. 32. old.
- (17) MÉSZÖLY Miklós: *Az atléta halála*. Jelenkor – Kalligram, Pécs – Pozsony, 1998. 44. old.
- (18) uo.
- (19) uo. 33. old.
- (20) uo. 47. old.
- (21) uo. 111. old.
- (20) uo. 189. old.

Irodalom

- AGÁRDI Péter: *Jegyzetek Mészöly Miklós prózájáról az Alakulás című kötetet olvasva*. Kritika, 1977/2. sz. 14–15. old.
- BARTHES, Roland: *A szerző halála*, In: R. B.: *A szöveg öröme. Irodalomelméleti írások*. Ford. BABARCZY Eszter. Osiris, Bp, 1998. 50–55. old.
- BÉLÁDI Miklós: *Az elbeszélő illetékessége*. Jelenkor, 1978/1. sz. 81–86. old.
- BÉLÁDI Miklós: *Mészöly Miklós: Az atléta halála*. Kritika, 1966/5. sz. 49–53 old.
- CULLER: Jonathan: *Dekonstrukció. Elmélet és kritika a strukturalizmus után*. Ford. MÓDOS Magdolna. Osiris Kiadó, Bp, 1997.
- FOUCAULT, Michel: *Mi a szerző? Világosság*, 1981/7. sz. Melléklet, 26–31. old.
- GENETTE, Gérard: *Az elbeszélő diskurzus*. Ford. SEPEGHY Boldizsár. In.: *Az irodalom elméletei I.* Szerk.: THOMKA Beáta. Jelenkor Kiadó, Pécs, 1996. 61–98. old.
- KARÁTSON Endre: *Mészöly Miklós és a Camus-i közérzet*. In: *Baudelaire ajándéka*. Jelenkor, Pécs, 1994. 297–308. old.
- KÖNCZÖL Csaba: *A Pontosság romantikusa*. In: K. Cs.: *Tükörszoba*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1986. 218. old.
- KULCSÁR SZABÓ Ernő: *A küszöbhelyzet nehézségei*. In: Kortárs, 1998/3. sz. 119–123. old.
- KULCSÁR SZABÓ Ernő: *A magyar irodalom története 1945–1991*. Argumentum Kiadó, Bp, 1994.
- KULCSÁR Szabó Zoltán: *A múlttól úgyse tudunk jobban hullámozni (A Családáradás javaslata a Mészöly-olvasásra)*. Kalligram, 1996/1. sz. 52–56. old.
- MÉNYHÉRT Anna: *Esti Kornél Énekel-e? A szerzőség kérdése Kosztolányi Esti Kornél éneke című verse kapcsán*. Jelenkor, 1998/1. sz. 56–63. old.
- MÉSZÖLY Miklós: *Az atléta halála*. Jelenkor – Kalligram, Pécs – Pozsony, 1998.
- MÉSZÖLY Miklós: *Párbeszédkísérlet (A kérdező: Szigeti László)*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1999.
- POMOGÁTS Béla: *A magány atlétája*. In: P. B.: *Regénytükrök: Harminchárom új magyar regény*. Kozmosz, Bp, 1977. 222–230. old.
- SÜKÖSD Mihály: *Mészöly Miklós regényírása*. Mozgó Világ, 1995/8. sz. 117–123. old.
- THOMKA Beáta: *Mészöly Miklós*. Kalligram, Pozsony, 1995.